

ระบบและกลไกการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพในสังคมไทย

การประเมินผลกระทบด้านสุขภาพในสังคมไทย

๑. ในอดีตการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพในประเทศไทยถูกตีความว่าเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อประกอบการพิจารณาอนุญาตโครงการพัฒนาต่าง ๆ นับตั้งแต่มีการปฏิรูประบบสุขภาพในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นต้นมา การประเมินผลกระทบด้านสุขภาพนับเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่นำไปสู่การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ

ปัญหาการดำเนินงานประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ

๒. การประเมินผลกระทบด้านสุขภาพในปัจจุบันยังขาดองค์กรที่ทำหน้าที่ประสานและขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนาการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพในเชิงระบบ แม้ว่ามีหลายหน่วยงานดำเนินการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ เช่น

๒.๑ สำนักงานคณะกรรมการและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้จัดทำแนวทางการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพให้เป็นส่วนหนึ่งของประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเป็นแนวทางกว้าง ๆ และอยู่ระหว่างการกำหนดประเภทขนาดโครงการ กิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอย่างรุนแรงที่ต้องทำการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

๒.๒ สำนักโรคจากการประกอบอาชีพ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข กำลังจัดทำแนวทางเฉพาะสำหรับการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพในกระบวนการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมกรณีเหมืองแร่

๒.๓ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้จัดกระบวนการรณรงค์ พ.ร.บ.องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

๒.๔ กองสุขภาพชุมชนและการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ กรมอนามัย ได้สนับสนุนการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพในระดับชุมชนท้องถิ่น และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพบุคลากรของกรมอนามัยให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพเป็นจำนวนมาก

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการขับเคลื่อนงานประเมินผลกระทบด้านสุขภาพในปัจจุบัน เป็นไปแบบแยกส่วนตามภารกิจของหน่วยงาน หากจะเป็นเครือข่ายก็เกาะเกี่ยวกันแบบหลวม ๆ ตามภารกิจเฉพาะ ยังขาดองค์กรที่ทำหน้าที่ประสานและขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนาการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพในเชิงระบบ

๓. นอกจากนี้ระบบการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยก็ยังคงมีปัญหาอยู่หลายประการ เช่น การมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียยังมีน้อย ประเด็นสุขภาพไม่ได้รับสำคัญและไม่ครอบคลุมสุขภาพในความหมายที่กว้าง ความกังวลของผู้ได้รับผลกระทบและองค์ความรู้ท้องถิ่นยังไม่ได้รับการพิจารณาเท่าที่ควร การให้เจ้าของโครงการเป็นผู้ว่าจ้างบริษัททำรายงานการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทำให้ผลการศึกษาที่ออกมาถูกมองว่าเอื้อต่อการทำโครงการอยู่เสมอ รวมถึงการกำหนดประเภทโครงการที่ต้องจัดทำรายงานฯ ยังมีช่องว่างให้เจ้าของโครงการเลี่ยงการทำประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้ง่าย และไม่ครอบคลุมกิจกรรม

บางประเภทที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพแต่ไม่อยู่ในเงื่อนไขการทำการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ดังกรณี การทำสวนส้มขนาดใหญ่ซึ่งมีการใช้สารเคมีทางการเกษตรเป็นจำนวนมาก เป็นต้น นอกจากนี้ยังไม่เปิดโอกาสให้สาธารณะได้ร่วมกำหนดขอบเขตในการประเมินผลกระทบ ซึ่งถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญและไม่ได้ร่วมตรวจสอบร่างรายงาน ก่อนการเห็นชอบจากคณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ ถึงแม้ว่าจะได้มีความพยายามปฏิรูประบบการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ แต่จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จ ปัญหาจึงยังคงอยู่และหลายกรณีกลายเป็นชนวนเหตุความขัดแย้งในชุมชน และบั่นทอนความเชื่อมั่นในระบบการประเมินผลกระทบที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๔. ประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพอย่างน้อย ๓ ฉบับ คือ

๔.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๖๗ ให้สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วม กับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชนและจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพให้ ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว

สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือ องค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ ย่อมได้รับความคุ้มครอง

๔.๒ พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ มาตรา ๑๐ ให้หน่วยงานรัฐต้องเปิดเผยข้อมูลเมื่อมีกรณีจะมีผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน มาตรา ๑๑ พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ ให้บุคคลหรือคณะบุคคลมีสิทธิร้องขอ ให้มีการประเมินสิทธิร่วมในกระบวนการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพจากนโยบายสาธารณะ บุคคลหรือคณะบุคคลมีสิทธิได้รับรู้ข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใด ๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อสุขภาพของตนหรือของชุมชนและแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว และมาตรา ๒๕ (๕) ให้คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติมีหน้าที่และอำนาจในการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพจากนโยบายสาธารณะ

๔.๓ พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.๒๕๓๕ ซึ่งอยู่ในระหว่างการปรับปรุงแก้ไข มีประเด็นแก้ไขที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA)

ประเด็นพิจารณาของสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ

ขอให้สมัชชาสุขภาพแห่งชาติพิจารณาร่างมติในเอกสารร่างมติ๑/๑๑